זה יהושע שירד לו מן כנגד כל ישראל כתיב הכא איש וכתיב התם יקח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו ואימא משה דכתיב [2]והאיש משה ענו מאד דנין איש מאיש ואין דנין איש מהאיש שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שיש לו בן אחד פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה עמד ופסק מזונותיו בכל יום והיה מקביל פני אביו כל יום אף ישראל מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים דבר אחר שהיו אוכלין אותו כשהוא חם דבר אחר מפני משאוי הדרך [א]וכבר היה רבי טרפון ורבי ישמעאל וזקנים יושבין ועוסקין בפרשת המן והיה רבי אלעזר המודעי יושב ביניהן נענה רבי אלעזר המודעי ואמר מן שירד להן לישראל היה גבוה ששים אמה אמר לו רבי טרפון מודעי עד מתי אתה [ב]מגבב דברים ומביא עלינו אמר לו רבי מקרא אני דורש [3]חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים ויכסו ההרים וכי חמש עשרה אמה בעמק [ג](חמש עשרה בשפלה) חמש עשרה בהרים וכי מיא שורי שורי קיימי ועוד תיבה היכי סגיא אלא (א) נבקעו כל מעינות תהום רבה עד דאשוו מיא בהדי טורי והדר חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים [ד]וכי אי זה מדה מרובה [ה]מדה טובה או מדת פורענות הוי אומר מדה טובה (ב) ממדת פורענות במדת פורענות הוא אומר [4]וארובות השמים נפתחו במדה טובה הוא אומר [5]ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול ודגן שמים נתן למו (ג) כמה ארובות יש בדלת ארבע ארבע הרי כאן שמונה ונמצא מן שירד להם לישראל גבוה ששים אמה תניא איסי בן יהודה אומר מן שירד להם לישראל היה מתגבר ועולה עד שרואין אותו כל מלכי מזרח ומערב שנאמר [6]תערוך לפני שלחן נגד צוררי [ו][וגו' כוסי רויה] אמר אביי ש"מ כסא דדוד לעלמא דאתי מאתן ועשרין וחד לוגא מחזיק שנא' כוסי רויה רויה בגימטריא הכי הוי הא לא דמיא התם בארבעין יומין הכא חדא שעתא התם לכ"ע הכא לישראל לחודיה ונפיש להו טפי (ד) ר' אלעזר המודעי פתיחה פתיחה גמר: אסור באכילה: הני חמשה ענויין כנגד מי אמר רב חסדא כנגד ה' ענויין שבתורה [7]ובעשור [8]ואך בעשור [9]שבת שבתון [10]ושבת שבתון [11]והיתה לכם הני חמשה הוו ואנן שיתא תנן [ז]שתיה בכלל אכילה היא דאמר ריש לקיש מנין [ח]לשתיה שהיא בכלל אכילה שנאמר [12]ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך תירוש חמרא הוא וקרי ליה ואכלת ממאי ודילמא דאכליה על ידי אניגרון דאמר רבה בר שמואל [ט]אניגרון מיא דסילקא אכסיגרון מיא דכולהו שלקי אלא אמר רב אחא בר יעקב מהכא [13]ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן ביין ובשכר שכר (ה) שתיה הוא וקרייה רחמנא ואכלת ממאי ודילמא הכא נמי דאכליה על ידי אניגרון שכר כתב מידי דמשכר ודילמא דבילה קעילית [י]דתניא [כ]אכל דבילה קעילית ושתה דבש וחלב ונכנס למקדש חייב

רש"י

זה יהושע. שעלה עם משה עד תחומי ההר שנאמר (שמות כד) ויקם משה ויהושע משרתו ויעל משה אל הר (ו) סיני והמתין לו יהושע שם כל מ' יום שנאמר וישמע יהושע את קול העם ברעה למדנו שלא היה עמהם ושם היה יורד לו מן כנגד כל ישראל: **עד מתי אתה מגבב דברים ומביא עלינו.** מאין לך: **חמש עשרה אמה מלמעלה.** אם תאמר מלמעלה לארץ ולא פירש בהר או בבקעה וכי חמש עשרה בהר. וכו': **היכא היכי סגיא.** היאך עלתה לראשי ההרים אלא על כרחך מלמעל' דקרא מן (כ) השמים הוא והכי קאמר על ידי גשמים גברו ט"ו אמה ומן התהום יצאו תחלה למלאות הבקעות והשפלות עד שהשוו לראשי ההרים: **מרובה.** רבה על חברתה מדה טובה מרובה על הרעה חמש מאות בה שבמדה טובה נאמר (שם לד) נוצר חסד לאלפים ובמדת פורענות הוא אומר על שלשים ועל רבעים אף כאן מדת הטוב של ירידת המן רבתה על ירידת המבול: **במדת פורענות הוא אומר וארובות השמים.** לא ירד מבול אלא דרך שתי ארובות: **ובמדה טובה הוא אומר דלתי שמים פתח.** ותנא כמה ארובות יש באורך דלת ארבע הרי לב' דלתות ח' ארובות ואחרי ששתי ארובות הורידו גשמים גובה ט"ו אמה ח' ארובות הורידו מן ששים אמות שהרי אמרת מדה טובה מרובה על של פורענות וכ"ש שאינה ממועטת הימנה: **הא לא דמיא.** אדר' אלעזר המודעי קאי: **פתיחה פתיחה גמר.** מה פתיחה האמורה בארובות המבול ט"ו לב' ארובות אף פתיחה האמורה בדלתות המן ט"ו אמה לכל ב' ארובות: **ובעשור.** דחומש הפקודים ואך בעשור דשור או כשב שבת שבתון וגו' בכולהו כתיב תענו ועניתם: **אניגרון.** מין מאכל שנותנין בו יין ובכמה מקומות שנינו בתוספ' (ל) אניגרון ואכסיגרון שנותנין בו יין ושמן: **מיא דסילקא.** מים ששלקו בהן תרדין: **דכולהו שלקי.** של שאר מיני ירקי: **מידי דמשכר.** ואין שכרות דרך אכילה: **קעילית.** שם מקום:

חייב

תוספות

הני חמשה ענויין כנגד מי. תימה לי דהכא קאמר סתמא דהש"ס לחמשה הויין ובסמוך פריך סתמא דהש"ס ואנן שיתא תנן וי"ל דהא דקאמר הכא הני ה' ענויין כנגד מי לאו סתמא דהש"ס קאמר לה אלא מילתיה דרב חסדא היא הכל וכי האי גוונא איכא בריש פרק אלו מגלחות (מ"ק דף כא.) (ם) דמיבעיא ליה וכמה א"ר יצחק קב בארבע אמות וכתר הכי פריך אי דרך נפילה אפילו טובא נמי כו' וא"כ מאי קמיבעיא ליה מעיקרא וכמה לימא דרך נפילה ואפילו טובא אלא רבי יצחק הוא דקאמר וכמה וכה"ג יש לפרש בפרק לא יחפור (ב"ב דף כב:) גבי וכמה [א"ר ייבא] כמלא רחב מלון (נ):

ובעשור אך בעשור שבת שבתון ושבת שבתון והיתה לכם. כך היא הגירסא ברוב ספרים ודבר תימה היא מאד דלא מייתי להו כסדר שהם כתובים בתורה אלא לגמרי מלמטה למעלה קא מייתי להו ובעשור בפרשת פינחס ואך בעשור שבת שבתון בפרשת אמור אל הכהנים ושבת שבתון והיתה לכם באחרי מות אלא שוהיתה לכם כתיב ברישא ונ"ל דלהכי מייתי ובעשור ברישא משום דמיניה נפקא לן לעיל (דף עד:) פירושו דעינוי כדאמר לעיל יכול ישב בחמה ובצנה ויצטער ת"ל כל מלאכה לא תעשו והיינו ההוא קרא דובעשור דכתיב ביה ועניתם את נפשותיכם כל מלאכה לא תעשו וכיון דכתיב לבסוף קא מייתי לכולהו מלמטה למעלה ויש ספרים שגורסין שבת שבתון אך בעשור ובעשור והיתה לכם ועל אותה גירסא אין אדם יכול ליתן טעם:

הני חמשה הוו ואנן שיתא תנן. תימה לי דבקראי נמי כתיבי שיתא תרי באחרי מות ושלש באמור אל הכהנים וחד בפינחס ונ"ל דכי כל הנפש אשר לא תעונה לא קא חשיב דלא קחשיב אלא ליווין תענו ועניתם אבל האי דלא ליווי הוא לא קא חשיב:

גמר

מסורת הש"ס

א) מכילתא פ' בשלח, ב) [לקוטת קם מרגום לגבלא גילי ערוך], ג) [כע"י ל"ג לה ועי' בילקוט], ד) סנהדרין ק., ה) [עת"ס תוספות סוטה יא. ד"ה ולעולם וד"ה מרים], ו) ס"א, ז) [נדה לב.], ח) שבועות כב:, ט) כריתות לה: [שבועות כג.], י) מיר ד. [שבועות כג. סנהדרין ע: כריתות יג: בכורות מה:], כ) נ"א ההרים, ל) [גילה פ"ב הט"ו], מ) [ושם], נ) [ועי' תוספות פסחים לג. ד"ה מתן ותוספות בכורות כט. סד"ה היכא ותוספות מיר ל. ד"ה פשיטא ותוספות גילה לח. ד"ה ולמר רבי יוחנן]:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' ועוד תיבה היכי סגיא אלא מעיקרא כתיב נבקעו כל מעינות: (ב) שם הוי אומר מדה טובה מרובה ממדת פורענות: (ג) שם ודגן שמים נתן למו ותנא כמה ארובות: (ד) שם ונפיש להו טפי אלא ר"ל המודעי: (ה) שם ויין ובשכר שכר ויין שתיה הוא וקרייה: (ו) רש"י ד"ה זה יהושע וכו' אל הר האלהים והמתין:

◆

מוסף רש"י

ודילמא דאכליה על ידי אניגרון. שהוא מין מאכל, כדתניא בתוספתא דגילה הכילו לפניו אניגרון ואכסיגרון ועליהן פלפלין שחוקים ורגילין לתת לתוכן יין מתניא כתוספתא דדמאי או תרומה יין לתוך אניגרון ואכסיגרון (שבועות כג.). **מיא דסילקא.** תבשיל של תרדין (שם) מים ששלקו בהן תרדין (ברכות לה:). **דכולהו שלקי.** שלקות של ירק (שבועות שם) כל מיני ירק שלוק (ברכות שם). **מידי דמשכר.** כלומר דרך שכרות (שבועות שם). **ודלמא דבילה קעילית.** דלמא ושכר דקרא נמי אין קאי אלא דבילה קעילית קאמר שהיא משכרת. קעילית של שם מקומה (שם). **אבל דבילה קעילית.** הגדילה באותו מקום ומשכרת כיין (בכורות מה:). **דבש.** מייד בלע"ז מים ודבש שלוקין כיחד (שם).

◆

תוס' ישנים

היה צריך לכך עד שמטלו כמן: דנין איש מאיש. והא דכתיב משה איש האלהים אין דנין אלא מאיש סתמא: מאתן ועשרים וחד לוגא. שהיא מדה קטנה שבכולם הכתוב בתורה דכתיב ולוג שמן: א"ב נפיש להו טפי. שהיה גובהו יותר מששים אמה שהרי מחנה ישראל ג' פרסאות ובמ' יום יש מתקיים שעות וכיון דבתתקי"ם שעות נפל לכל העולם כולו כמדת ט"ו אמה לב' ארובות א"כ חשוב כמה נפל לכל אחת מן השעות כמהלך ג' פרסאות למ' ארובות שהעולם מהלך ה' מאות שנה וכל יום ויום יש מהלך י' פרסאות הוו יותר מס' אמה לפי חשבון זה: הני חמשה ענויין כנגד מי כו'. לעיל במשנה פירש שהם מדרבנן וכן משמע נמי מדלעיל מסמך לכולהו אקרא דשבתון שבות והכא בעי כנגד מי משמע שאין להם עיקר מן התורה:

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"א מהלכות ביאת מקדש הל' ב:

◆

רבינו חננאל

ולמה לא היה המן יורד להן פעם אחת בשנה, ואסיקנא מפני שיהו מכוונין לבם לאביהם שבשמים בכל יום. שמי שהיה לו כמה בנים היה דואג ואמר אם לא ירד המן למחר הרי אני ובני מתין ברעב, ונמצא תמיד מכוין לבו לשמים. דבר אחר מפני משוי הדרך. במבול כתיב וארובות השמים נפתחו, וכתיב חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים. וגמרי דארבע ארובות שיעור הדלת, תנא כמה ארובות יש בדלת ארבע, וכתיב במן ודלתי שמים פתח וימטר עליהן מן לאכול, נמצא בשתי ארובות ט"ו אמה, על כל ארובה ז' אמות וחצי. ובב' דלתות ח' ארובות, על כל ארובה שבע [אמות] וחצי, נמצא גובהו של מן ששים אמה. ואסיקנא ר' אלעזר בגזירה שוה גמר, התם כתיב וארובות השמים נפתחו והכא כתיב ודלתי שמים פתח, מה פתיחה דהתם שבע אמות ומחצה על כל ארובה, אף פתיחה דהכא שבע אמות ומחצה על כל ארובה. תניא איסי בר יהודה אומר מן שירד לישראל היה מתגבר ועולה עד שרואין אותו מלכי מזרח ומערב, שנאמר תערוך לפני שלחן נגד צוררי וגו'. ודייק אביי מיהא דאיסי דאמר המן היה מתגבר ועולה בחשבון תערוך כדי שיראו אותו הכל. כסא דדוד לעלמא דאתי שיעורו כחשבון רויה רכ"א לוג. יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה. אוקימנא לאכילה ושתייה חדא, והני ד' הא חמשה כנגד [חמשה] ענויין שבתורה. חד א) בעשור, וחד ובעשור ג' אך בעשור ד' שבת שבתון ה' שבת שבתון. בהני כולהו כתיב עינוי. חמשה כנגד חמשה. ואסיקנא דשתיה בכלל אכילה היא שנאמר כל נפש מכם לא תאכל דם. ותוב מדכתיב ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר וגו'. הא שתיה וקא קרי ליה ואכלת כו', עד

א) היינו קרא דוהיתה לכם לחוקת עולם בעשור לחודש דכתיב בפ' אחרי מות וגירסת רבינו היא המחוורת מכל הגירסאות שנמצאו כאן.